

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

«VI ҚАБДОЛОВ ОҚУЛАРЫ»

АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТЕОРИЯЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ

24 ЖЕЛТОҚСАН 2013 ЖЫЛ

**СБОРНИК МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

«VI КАБДОЛОВСКИЕ ЧТЕНИЯ»

24 ДЕКАБРЯ 2013 ЖЫЛ

**PROCEEDINGS
OF INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-THEORETICAL CONFERENCE
«VI KABDOLOV'S READINGS»**

2013 DESEMBER, 24TH

Алматы 2013

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

«VI ҚАБДОЛОВ ОҚУЛАРЫ»

атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция
материалдарының жинағы
24 желтоқсан 2013 жыл

СБОРНИК

международной научно-теоретической конференции

«VI КАБДОЛОВСКИЕ ЧТЕНИЯ»

24 декабря 2013 год

Proceedings
of International scientific-theoretical conference

«VI KABDOLOV'S READINGS»

2013 Desember, 24th

Алматы
«Қазақ университеті»
2013

УДК 821.512.122.0

ББК 83.3(5Қаз)

К13

Жауапты редактор

Қ.Әбдезұлы

Құрастырушылар:

А. Темірболат, П. Бисенбаев

VI Қабдолов оқулары/ құраст.: А.Темірболат, П. Бисенбаев. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. –

ISBN 978-601-04-0389-5

УДК 821.512.122.0

БК 83.3(5Қаз)

«Қабдолов оқулары» деген атпен өтетін дәстүрлі халықаралық ғылыми-теориялық конференция әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде биыл алтыншы рет өтіп отыр. Қазақ әдебиетінің тарихы және теориясы кафедрасының ұжымы шығарып отырған бұл жинаққа шетелдік және отандық белгілі ғалымдар мен докторанттардың, магистранттардың зерттеулері еніп отыр.

Жинақ әдебиеттанушы мамандарға, жоғарғы оқу орындары студенттері мен аспиранттарына, жалпы сөз өнерін қадірлейтін оқырманға арналған.

ISBN 978-601-04-0389-5

© Темірболат А., Бисенбаев П., 2013

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

МАЗМҰНЫ

I. ҚАБДОЛОВТАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

<i>Т.С.Тебегенов, ф.ғ.д. профессор</i> Академик Зейнолла Қабдолов - әлемдік әдебиеттану ғылымындағы классик- ғұлама.....	3
<i>М.Үмбетәев, ф.ғ.к., доцент</i> Ұстаз-Ғалым өнегесі.....	11
<i>Г.Болатова, д.ф.н.</i> Қабдолов – Ауэзовед.....	15
<i>A. Zhararova, Department of Translation Theory and Methodology, KazNU</i> Zeynolla Kabdolov.....	17

II. ТУҒАН ӘДЕБИЕТ ТУРАЛЫ ТОЛҒАМДАР

<i>Т.У. Есембеков, ф.ғ.д., профессор</i> Көркем мәтінді филологиялық талдау үдерісі.....	19
<i>Қ. Мәдібева, ф.ғ.д., профессор</i> Әбділла Тәжібаев. «Портреттер» поэмасы.....	22
<i>Абдулина А.Б., доктор филологических наук, профессор КазНУ имени аль-Фараби</i> Историческая личность в системе образных парадигм (на материале казахского романа XX века).....	24
<i>Г.З.Бектурганова, к.ф.н., доцент КазНУ имени аль-Фараби</i> Жанровые особенности «человеческой комедии» Бальзака.....	27
<i>А.С. Бұлдыбай ф.ғ. к., доцент</i> Ақындықтың айғағы – Айтыс.....	30
<i>Л. Мұсалы ф.ғ.к., доцент</i> Оралхан Һәм Оқырман.....	35
<i>Сейденова С.Д., к.ф.н., доцент,</i> Лиризм прозы А.Нуршаихова	36
<i>П.Бисенбаев, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті</i> <i>Қазақ әдебиетінің тарихы және теориясы кафедрасының аға оқытушысы</i> Шығыстық кисса-дастандардағы мифологиялық кейіпкерлер.....	40
<i>Т.Б. Сейдімханова, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ</i> <i>Мемлекеттік тіл кафедрасының аға оқытушысы</i> Түркі халықтарына ортақ әдеби мұралар	43
<i>П.Бисенбаев, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті</i> <i>Қазақ әдебиетінің тарихы және теориясы кафедрасының аға оқытушысы</i> «Ләйлі-Мәжнүн» дастанының шығыстық нұсқалары.....	46

принципа психологического восприятия национальной действительности, воплощенной в казахском художественном тексте: быт, характер, история, природа, духовность, устное народное творчество, – все входит в область эстетики, преломляющей это через законы соразмерности и красоты. Так ученый, вслед за наставником, подходит к вопросам художественного мастерства в сфере изображения национальной действительности. Это важнейшее открытие, сделанное в начале А. Байтурсиновым и Ж. Аймауытовым и получившее дальнейшее развитие в трудах М.О. Ауэзова, полноценно было воплощено в исследовательской практике З. Кабдолова.

Это особенно заметно на материале анализа академиком литературного стиля казахских писателей и в языке и стиле самого ученого.

В период независимости вышла книга «Взгляд», в которой ученый подводит своеобразный итог своим исследованиям, раскрывает дальнейшие перспективы развития отечественного литературоведения. Он в течение всей жизни заявлял о себе не только как замечательный ученый, но и как непревзойденный талантливый критик. Особенно в последние годы он неустанно следил за творчеством современных казахских писателей и регулярно выступал с докладами на конференциях и круглых столах. Страстно поддерживал он рост молодой казахской литературы, трепетно относился к их таланту.

Глубокое понимание им исторической закономерности связи писателя и эпохи отразилось в историческом понимании им не только известной плеяды советских писателей, но и роли писателей-шестидесятников, среди которых звездой первой величины горит имя автора эпопеи «Кровь и пот» Абдижамила Нурпеисова. Одним словом, ученый-академик не только формировал лицо современной казахской литературы в пору ее становления, но и всячески пестовал и заботился о лучших именах последующей талантливой поросли.

Академик З. Кабдолов создал свою научную школу. Он заложил современные основы теоретического литературоведения. Стоит назвать его прославленных учеников и преемников – известные ученые и специалисты – Ж. Дадебаев, А. Еспембетов, З. Бисенгали, А. Жаксылыков, Б. Карбозов и др. Под руководством академика З. Кабдолова были защищены кандидатские и докторские диссертации. Книги и многочисленные статьи З. Кабдолова – золотые страницы нашего отечественного литературоведения, нашей новой независимой науки.

-
1. Кабдол З. Ауэзов. – Алматы: Санат, 1997. – 352 б.

*A. Zhaparova, Department
of Translation Theory and Methodology,
KazNU*

ZEYNOLLA KABDOLOV

Academician, writer, scholar, word jeweler Zeynolla Kabdолоv is a person, who developed Kazakh literature, Kazakh precious and bijou word art till the end of his day. Zeynolla Kabdолоv (1927 - 2006) is Kazakh and Soviet writer, playwright, literary critic, literary scholar, editor, scientist, Doctor of Philology, professor, academician of National Science Academy of Kazakhstan, honored worker of science in Kazakhstan and Kyrgyzstan Republics, popular writer, laureate and prizewinner of Shokan Ualikhanov's prize, first degree.

He is a native of Atyrau region, finished dessor Kazakh school named after Abay. In 1945 Zeynolla entered Almaty Mountaineering Institute. Side by side with this establishment, he attended the lectures of eminent writer and scientist, professor Mukhtar Auezov. Listened to

Mukhtar Auezov's advice, he went over to Philology Faculty and in 1950 Zeynolla Kabdolov graduated Kazakh National University named after Al-Farabi with an excellent diploma. As a high potential and hopeful young scholar, he had been stayed there to work as a teacher, he did his teaching activity in this educational facility more over 50 years. He worked as a chief editor in "Zhuldyz" magazine and newspaper "Kazakh Literature", along with his main work, he performed functions as a Chair secretary of Kazakhstan Writers' Union.

Zeynolla's first volumetric composition - novel "Spark of life" was published in 1956 in Kazakh language, Russian version of this book was issued and brought to life in 1958. In 1964 the story and outline collection saw the light titled "Man". In 1967 play "Inextinguishable fire" was awarded a prize on Republic contest. The scenario of documentary film "Mukhtar aga" also came from his pen. In 1970-1971 novel "Blaze" (from the life of oil industry workers) was issued in Kazakh and Russian languages. This novel gained special prize on All-Union competition, declared by USSR Writers' Union, as a best composition about labor class. In 1998 for the novel "My Auezov", Zeynolla Kabdolov received State prize of Kazakhstan.

In 1964-2002 Z. Kabdolov fruitfully worked over formation of the textbooks for the institutes of higher education and high schools, over literary criticism investigation: he published monograph "Genre secret", "Basis of literary theory", monograph "Word art", literary thoughts "Arrow", "Channel" - research-criticism-essay, "View" (Analysis and thoughts), many other compositions: selected works in 2 volumes, play collection. In different time his first five-volume edition was issued in publishing houses "Zhazushy" and "Sanat".

Zeynolla Kabdolov translated A.S.Pushkin's fairy tale "Fisherman and fish", articles and letters of N.Gogol, play "Crazy money" by A. Ostrovskiy, M. Gorkiy's "Children of the Sun" and so forth. The pieces of art by Z.Kabdolov were translated into foreign languages. The academician was awarded orders "Honor sigh", "Nation's friendship", "Parasat", medals and Honor certificates of The Presidium of the Supreme Soviet of the USSR.

Composer Ilya Zhahanov imparted a story about formation of a nice song "Zhayik kizi", where Z.Kabdolov created a text of the song. According to the words Kadyr Zhusip, poet and philologist, a teacher of Almaty National University named after Abay, Zeynolla Kabdolov always spoke unhurriedly, steadily, impossibly interesting, the students often listened to him open-mouthed. He recited a great deal poems starting from and up to Abay and Mukaghalay. 90 minutes lesson passed away quickly, absolutely insinuate, after the bell itself, the students asked him lots of endless questions, interrupting each other, Zeynolla Kabdolov did not go out until responding all their questions. Grandson of Zeynolla Kabdolov shares his recollection about his grandfather in the family circus. As Sanzhar Kabdolov said, "Zeynolla Kabdolov was a symbol of industry and diligence, affability and kindness, thoughtfulness and solicitude and he will always remain like that. Because all these best human qualities could be found in his character Zeynolla Kabdolov is like a mountain, like a peak, top of a hill. Throughout his life he was a real patriot of Kazakh nation, suffered with his people, was glad for Kazakhs' success. Zeynolla Kabdolov was a bright example to follow both in his social and family life. He wanted his grandchildren to be responsible and honest, light hearted and well-disciplined. Zeynolla Kabdolov adored Abay and Mukhtar Auezov, when it turned to speak about genius Abay Kunanbayev and talented writer, great word artist Mukhtar Auezov, he did it infinitely with pleasure. Zeynolla Kabdolov often told that "Abay and Mukhtar are unique persons born once in thousand years time, they are incomparable and unmatched word artisans. Doubtless, the importance of Abay's works would only increase no matter how many ages would pass. Mukhtar Auezov is prominent and outstanding figure of his time". For a certainty, there is good reason for Literature critics appreciated Zeynolla Kabdolov as "word jeweler". His every word was as sweet as honey. Zeynolla Kabdolov told stories so beautifully as it must (has to) be done, it was enthralling sight. He was well aware of Kazakh language's power and puissance, might and potency. Zeynolla Kabdolov truly, sincerely, frankly loved his nation, his Motherland Kazakhstan, his native tongue Kazakh language. He proved that the Kazakhs are not only gentle and meek, timid and shy, but developed, perky, intelligent. He shared this his view with the

President of our country Nursultan Nazarbayev, during different forums, settings, lectures, conferences, meetings. He dreamt to make Kazakhs famous till his dying day ".

In accordance with his grandson's words, we should open and run a centre named after Kabdolov, in order to give much knowledge to our present and future generations. Reminiscence, remembrance about Zeynolla Kabdolov is a future task, as time going by great individual will be just closer to the hearts of people. While Kazakh nation exists, Kabdolov's name will live further and further. In Kabdolov's lifetime he made several contributions to modern Kazakh literature as well to the Soviet Union's. He assisted readers understand the meaning of literature. His plays have influenced the way many writers write their plays and how we learn to understand rich Kazakh language. He has also expanded our vocabulary by adding many words to the Kazakh language.

ТУҒАН ӘДЕБИЕТ ТУРАЛЫ ТОЛҒАМДАР

Т.У. Есембеков, ф.ғ. д., профессор

КӨРКЕМ МӘТІНДІ ФИЛОЛОГИЯЛЫҚ ТАЛДАУ ҮДЕРІСІ

XX ғасырда көпшілікке қисынды болып көрінген, ғылыми айналымда жиі кездесетін «Мәтін жоқ жерде ойлау мен зерттеуге де негіз жоқ» деген М.М.Бахтиннің (М.,1997.306) пікірін қазіргі кезде сыни тұрғыдан бағалау жиі кездесіп отырғаны тегін емес. Әрине, ғалымның бұл көзқарасы гуманитарлық ілімдерге қатысты айтылғанын, оған қоса мәтін туралы көзқарастардың қазіргі кезде түбегейлі өзгергені мәлім. Демек, бүгінгі филолог-студент үшін де мәтінтанудың мәселелері іргелі пәндер қатарында болғаны жөн. Ресей жоғарғы оқу орындарында «Мәтінді филологиялық талдау» атты жаңа міндетті пәннің мемлекеттік стандартқа енгізілуі бізге де ой салғаны дұрыс болар еді, ендеше қазірден-ақ оның мақсаты мен міндеттерін айқындауды көп болып қолға алғанымыз жөн шығар. Аталмыш пәннің әдебиеттану мен лингвистикалық зерттеулердің соңғы нәтижелерін ескеріп, оларды жүйелеп отыратын жаңа интегративтік курс болғаны орынды болмақ. Алдымен осындай талдаулардың стратегиясы мен тактикасын айқындаудың өзіндік қиыншылықтары барын ескеру қажет сияқты. Егер бұл пәннің басты мақсаты көркем мәтінді оның негізгі категориялары мен ерекшеліктеріне сүйене отырып талқылау десек, онда басты мәселе мазмұн мен мағына, мән мен маңыз төңірегінде топтасар еді, яғни нәтижеде әдеби туындыны әркілі интерпретациялық тезден өткізу деген ниеттің жетекші идеяға айналатыны даусыз. Осындайда П.Рикердің интерпретацияны мәтіннің мағыналарын айқындайтын ойлау қызметі деген пікірін ескеру керек болар. Түйіп айтқанда, филологиялық талдау сапасы алдымен мәтіннің құрамдас бөліктерінің бөліктерінің арасындағы қарым-қатынас түрлерін анықтауға байланысты болады екен. Мәтін структурасын сараптаудан басталатын алғашқы жұмыстың әрі қарай бірте-бірте мазмұндық байламдарға жалғасқаны нәтижелі болмақ. Осы ізденісті тұрақты үрдіске айналдыру мақсаты әрбір ұстаз үшін тұрақты бағдар ету міндеті тұр.

Ал пәннің жалпы міндеттерін былайша белгілеуге болар:

а) әдеби туындының ерекшеліктері мен негізгі категорияларын эстетикалық тұтас нысан ретінде қарастыру; ә) тұтас әрі ойға орамды, оңтайлы құраудың қағидаттарын сараптау; б) авторлық ұстанымның көркем шығармадағы көріну түрлерін анықтауға үйрету; в) филологиялық талдау мен талқылаудың тиімді түрлері мен жолдарын таныстыру; г) мәтін, мәнмәтін, интермәтін арасындағы түрлі байланыстың сипаттарына назар аударып мағыналық қызметін саралау.

